

Huub Sanders, met medewerking van Els Hiemstra-Kuperus, *Beelden van streven. Een documentaire over sociale bewegingen aan de hand van beelden uit de collectie van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis / Images of aspiration. A documentary on social movements based on images from the collection of the International Institute of Social History* (Amsterdam: Aksant, 2005) [328] p. ISBN 9052601909

Beelden van streven past niet probleemloos in een categorie. De lijvige uitvoering, het overvloedige beeldmateriaal en het bescheiden tekstgebruik duiden op een collectie-catalogus. Tegelijkertijd verraadt de tekst dat de auteurs meer beogen dan een toelichting te geven op de foto's, posters, prentbriefkaarten, buttons en andere voorwerpen uit de collectie van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis. Samensteller Huub Sanders hoopt dat de uitgave bijdraagt aan de waardering van de verzameling en vooral aan het gebruik ervan als onderzoeksbron. Zijn gepassioneerde oproep om beeldbronnen van het IISG tot leven te wekken, maken het boek tot een pleidooi dat de gebruikelijke ingetogenheid van een catalogus overstijgt. De titel refereert niet alleen aan het ideologische streven dat het beeldmateriaal voortbracht, maar ook aan de ambitie om deze collectie voor onderzoek te promoten.

Sanders' passie is invoelbaar voor ieder die is geïnteresseerd in historische beeldbronnen. De collectie in het IISG bestaat uit meer dan 1.000.000 items. Het is dan ook een zegen dat deze digitaal toegankelijk is. *Beelden van streven* biedt de lezer met een selectie van 526 afbeeldingen een bondig overzicht, een overzicht dat via digitale media alleen na volhardend 'doorklikken' kan ontstaan.

Dat neemt niet weg dat er kanttekeningen zijn te plaatsen. Sanders schrijft: 'In dit boek gaan we in beelden op zoek naar sociale bewegingen die emancipatie nastreven'. Het blijkt een zoektocht gebaseerd op vier categorieën, tevens hoofdstukken, die niet bijdragen aan een heldere presentatie: 1. Het individu, 2. De omgeving, 3. De organisatie en 4. Het handelen, afgewisseld met intermezzo's: 1. Godsdienst, 2. De staat en 3. Populisme. Een literatuuropgave en een register besluiten het geheel. Het is een afbakening die onduidelijk blijft voor de catalogusgebruiker die de inleiding overslaat maar ook voor wie deze wel leest, is de categorisering niet eenduidig.

Een probleem is dat aanduidingen van maatschappelijke overtuigingen, organisaties en uitdrukkingsvormen willekeurig lijken gebruikt. Zo omvat 'Het individu' zeer gevarieerde thema's als 'alfabetisering', 'dienstweigering', 'sex' en 'scholing'. De categorie 'De omgeving' behelst 'kunst' en 'satire', maar ook 'helden', 'symbolen' en 'agitprop'. 'Het Handelen' betreft 'demonstraties' en 'stakingen', maar verrassend genoeg ook 'Amnesty International' en 'Solidarność', onderwerpen die men juist bij 'De organisatie' zou verwachten.

De toelichtende teksten zijn interessant als introductie en als verdieping. Informatief is ook de uitwerking van specifieke onderwerpen en personages door een verklarende tekst. Zo worden beeldbronnen over de republikeinse onderwijshervormer Francisco Ferrer Y Guardia (1859-1909) voorzien van een uitgebreid lemma.

De auteurs zijn echter te ambitieus om zowel een collectieoverzicht als een interpretatie te willen geven. Ofschoon nader onderzoek een begrijpelijke wens is gezien het veelzijdige beeldmateriaal, biedt een catalogus slechts de ruimte voor algemene beschouwingen. Daarnaast wordt het boek ontsierd door een onrustige bladspiegel van voortdurend verspringende Engelse en Nederlandse teksten, foutjes in de alineastructuur en de schrijfstijl.

De samenstellers vallen te prijzen om de hoogwaardige kwaliteit van de afbeeldingen als 'volledige, onbewerkte archiefdocumenten'. Behalve het aantrekkelijke

resultaat dat de keuze oplevert, benadrukt deze het cruciale belang om in onderzoek over een nauwkeurige reproductie te beschikken. Zo vullen twee prachtige houtsneden uit Thomas More's *Utopia* (1518) twee hele pagina's. Antieke prenten en foto's werken met hun vlekken en slijtagesporen zo levensecht dat de onderzoeker de neiging voelt om witte archiefhandschoenen aan te trekken.

Het boek toont roodbruine of sepiagele 'zwart wit'-foto's die de liefhebber een plezier doen. Informatie over de afbeeldingen staat vermeld in het register, waarbij de samenstellers waarschuwen voor de kwaliteit. Het is een herkenbaar en waarschijnlijk onvermijdelijk probleem bij een collectie met een leeftijd en omvang als die van het IISG.

Het overzicht door de tijd en ruimte heen vormt de grote aantrekkingskracht van het boek. De Chinese kaart (1981) die met de eenvoud van een pictogram kinderen tot lezen en schrijven aanzet, vormt een boeiend contrast met een Russische poster (1920) van een heroïsche ruiter met een vergelijkbare boodschap. Een Ethiopische pentekening (1970's) van een schoolklas toont behalve stilistische en ideologische verschillen de minimale omstandigheden waaronder scholieren in de buitenlucht onderwijs krijgen.

Naast verschillen zijn er ook verrassende overeenkomsten, zoals tussen de foto's van hippies die Marokko doorreisden in 1970 die in haardracht, kleding en woonomstandigheden veel lijken op de mensen in de Duitse leefgemeenschap 'Wendepunkt', vijftig jaar eerder.

Beelden van streven brengt effectief de beeldcollectie van het IISG onder de aandacht van een algemeen publiek én onderzoekers. Als pleidooi voor historisch onderzoek missen de fraaie reproducties en de levendige tekst hun uitwerking niet. De gecombineerde methode van een collectiepresentatie en een reflectie daarop is minder succesvol. De helderheid van de presentatie wordt gehinderd door een onduidelijke categorisering en onuitgewerkte interpretaties.

Marga Altena

Hanno Brand (ed.), *Trade, diplomacy and cultural exchange. Continuity and change in the North Sea area and the Baltic c. 1350-1750* (Hilversum: Verloren, 2005) 226 p. ISBN 9065508813

De kusten van de Noordzee en de Oostzee waren in de vroegmoderne tijd door contacten over water onderling relatief goed bereikbaar. Er waren dus intensieve onderlinge handelscontacten. De bundel *Trade, diplomacy and cultural exchange* gaat op aspecten daarvan in. De bundel is opgedeeld in drie delen; een over handel, een over economische politiek en een restcategorie, geordend rond het idee van een gemeenschappelijke cultuur.

Het deel over handel opent met een bijdrage van Clé Lesger en Eric Wijnroks, waarin de *gateway-analyse* waaraan Lesger eerder al Amsterdam onderwierp, wordt toegepast op Antwerpse kooplieden in chamois leer en vele andere goederen. Namen van kooplieden uit dit netwerk duiken ook weer op in de studie van Michiel de Jong over de Nederlandse kooplieden die met de Zweedse kroon handelen in koper en ijzer, dat nodig was voor de wapenijverheid in de Republiek. En die metalen komen weer terug in Leos Müllers beschrijving van het netwerk van Hollandse kooplieden in Zweden, die daar van alles leveren om de Zweedse economie te moderniseren, van